

Петро Гусак

Ph.D., к.ф.н.

Про грошові збірки в Новому Завіті

(герменевтичний аналіз)

АНОТАЦІЯ

У статті йдеться про описані в текстах Нового Завіту грошові збірки, ключову роль в організації яких відігравав св. Апостол Павло. Беручи до уваги той факт, що зібрані кошти скеровувалися тільки в одному напрямку — від периферійних християнських громад до “матірньої Церкви” в Єрусалимі й ніколи навпаки, та що основною їхньою метою було запевнення доброго ставлення єрусалимських юдео-християн до новоутворених язичницько-християнських Церков за межами Палестини, автор показує, що збірки — разом із наданою їм богословською аргументацією — були здійсненням пророчих слів про “ссання молока народів” (Іс 60, 16) у новій релігійній парадигмі. Своєю чергою це спонукає припускати глибинний підсвідомий зв’язок збірок з культовими цінностями, описаними в Бут 2, 11-12.

Ключові слова: збірки, святі, щедрість, давання, духовний борг, доказ любови, послух, дар, признання, добре ставлення, ссання молока народів, золото.

Petro Husak

Ph.D.

On the money collections in the New Testament

(A hermeneutical analysis)

SUMMARY

The article deals with the money collections described in the New Testament texts, in the organizing of which a key role played the St. Apostle Paul. Taking into account the fact, that the collected costs were transmitted only in one direction — from the peripheral Christian communities to the “mother Church” in Jerusalem, and never in the opposite direction, and the main task of which was the ensuring of a benevolent attitude of the Jerusalem Judaeo-Christians to the new-founded Gentile-Christian Churches abroad of Palestine, the author shows, that the collections — together with the theological argumentation granted to them — were a fulfillment of the prophetic words about the “sucking the milk of the Gentiles” (Is 60, 16) in the new religious paradigm. In turn, it allows to suggest a deep subconscious connection of the collections with the cultic values, described in Gen 2, 11-12.

Key words: collections, saints, generosity, giving, spiritual debt, proof of love, obedience, gift, recognition, benevolent attitude, sucking the milk of the Gentiles, gold.

*Ти будеш ссати молоко народів,
ти будеш усмоктувати царські скарби
(Іс 60, 16)*

Читач, ближче знайомий з текстами Нового Завіту, з певністю звертав увагу на таке примітне явище, як грошові збірки в ранній Християнській Церкві. Про них ідеться в декількох текстових місцях.¹ Ключову роль у їхній організації та доставлянні до адресатів відігравав св. Апостол Павло (Савло):

“Прибули ж тими днями в Антіохію пророки з Єрусалиму. Один з них, Агав на ім'я, встав і прорік Духом, що на всім світі має бути велика голоднеча, яка й настала за Клавдія. Тож учні, кожний з них по спроможності, ухвалили послати *братам, що жили в Юдеї*, допомогу; що й зробили, пославши її старшим через руки Варнави і Савла” (Ді 11, 27-30).

“Тепер же йду в Єрусалим, святим служити, бо Македонія і Ахая вирішили зробити якусь збірку на потреби вбогих *святих в Єрусалимі*. Вирішили, та й винні їм: бо як погани стали спільниками їхніх духових благ, то повинні допомогти їм у тілесних. Коли я це виконаю і вручу їм особисто цю збірку, направлюсь від вас в Іспанію” (Рим 15, 25-28).

“...*святих* у потребах спомагайте і дбайте про гостинність” (Рим 12,13).

“А щодо збірки *на святих*, то робіть і ви так, як я був наказав Церквам галатським. Першого дня тижня кожний з вас хай відкладає в себе, збираючи, що може заощадити, щоб збірок не робити тоді, коли сам прийду. А коли прийду, пошлю тих, що їх ви вважатимете, з листами, щоб вони віднесли ваш дар у *Єрусалим*” (1 Кор 16, 1-3).

¹ Я використовую тут і далі переклад о. Івана Хоменка як офіційно прийнятий в УГКЦ текст. Його цілком достатньо для даного аналізу. Курсив усюди мій — П.Г.

У Другому посланні до Коринтян збіркам присвячено дві глави: восьму і дев'яту — із богословським обґрунтуванням:

“Повідомлюємо вас, брати, про ту ласку, що її Бог дав Церквам македонським. Серед численних турбот, яких вони зазнали, їхня надмірна радість та їхня глибока бідність вилилась без краю на їхню багату щедрість; вони мірою сили, — я про це свідчу, — і понад силу, добровільно, вельми наполягаючи, просили нас, щоб ми дали їм ласку брати участь у службі на користь *святих*. Вони ж, понад надію нашу, самих себе віддали перше Господеві, а потім нам, з Божої волі. Ось чому ми благали Тита, щоб він, як був почав, так щоб скінчив між вами цю добродійну справу. Тому ж, що відзначаєтесь у всьому, — у вірі, у слові, у знанні, у всякій пильності й у нашій любові до вас, — треба вам відзначатись і в цій добродійній справі. Я не кажу як наказ, але щоб заради дбайливості інших випробувати щирість вашої любові. Ви ж знаєте ласку Господа нашого Ісуса Христа, що задля вас став бідним, будучи багатим, щоб ви його вбожеством розбагатіли. Даю в цьому лише раду: Воно бо вам личить, вам, що перші минулого року почали цю збірку, не тільки робити, але й бажати. Тепер же закінчіть її, щоб і так, як гаряче бажали, так і довершили за своєю спроможністю. Бо коли є охота дати, то вона приємна мірою того, хто що має, — не того, чого не має. Тут не йдеться про те, щоб інші були в достатках, а ви у злиднях, але щоб була рівність: щоб цим разом ваш надмір міг покрити їхню нестачу, а їхній надмір міг колись покрити вашу нестачу, і таким чином щоб панувала рівність, як написано: «Хто був зібрав багато, не мав над міру, а хто мало, — не мав нестачі». Богові дяка, що дав у серце Тита таку саму до вас горливість; бо він прийняв просьбу і, будучи повний запалу, доброхіть до вас пустився. Ми з ним послали брата, якого за Євангелію усі Церкви хвалять і який, крім того, був вибраний Церквами як наш супутник у цій добродійній справі, якій ми служимо на славу самого Господа й на відраду нашу, вистерігаючися, щоб нам хтось не докоряв з-за тієї обильности пожертв, що ними завідуємо. Бо ми дбаємо за добро не тільки перед Господом, але й перед людьми. А разом з ними ми послали нашого брата, пильність якого ми часто випробували в багатьох речах, і який тепер куди пильніший із-за великого довір'я, що його до вас має. Щодо Тита, то він мій товариш і коло вас співробітник; а щодо братів наших, то вони посланники Церков, слава Христова. Дайте ж їм доказ вашої любові й нашої їм похвали про вас, перед обличчям Церков” (2 Кор 8, 1-24).

“А про службу на користь *святим* мені зайво до вас писати, бо знаю вашу добру волю і хвалю вас македонянам за неї, бо Ахая готова з минулого року; ваш запал заохотив багатьох. Однак, я посилаю вам братів, щоб та хвала, якою я хвалив вас, не була щодо цього марна і щоб ви, як я

сказав, були приготовані. А то як прийдуть зо мною македоняни й застануть вас неготовими, ми, — щоб не сказати ви, — через ту певність осоромимося. Я вважав, отже, потрібним просити братів, щоб вони вийшли до вас перед нами і приготували заздалегідь той заповіджений щедрий ваш дар, щоб він був готовий як правдивий дар, а не як вимушений даток. Але я кажу: Хто скупко сіє, скупко буде жати; хто ж щедро сіє, той щедро жатиме. Нехай дає кожний, як дозволяє серце, не з жалю чи примусу: Бог любить того, хто дає радо. А Бог спроможний обсіпати вас усякою благодаттю, щоб ви у всьому мали завжди те, що вам потрібне, та щоб вам ще й зосталось на всяке добре діло, як написано: «Розсипав, дав убогим; праведність його перебуває вічно». Той, хто доставляє насіння сіячеві, додасть і хліб на поживу, і примножить ваше насіння та зростить плоди вашої справедливості, щоб ви у всьому збагатилися всякою щедротою, яка через нас складає Богові подяку. Бо виконання цього служіння не тільки задовольнить потреби *святих*, але воно стане ще обильнішим завдяки численним подякам Богові. Спогадуючи цю прислугу, *вони* будуть хвалити Бога за ваш послух у визнанні Євангелії Христової та за щедрість вашого дару для *них і для всіх*. І вони своєю молитвою за вас з'являються вам зичливі — заради надмірної благодаті Божої у вас. Подяка хай буде Богові за його дар несказаний!» (2 Кор 9, 1-15).

Натомість, про пожертви на *його власні* потреби св. Апостол Павло говорить так (теж із богословським обґрунтуванням):

“Умію бути в упокоренні, умію бути і в достатку: в усьому й в усіх обставинах я звик і насичуватися, і голодувати, жити в достатках і терпіти злидні. Я можу все в тому, хто укріплює мене. Однак, ви все ж таки зробили добре, що взяли участь у моїй скорботі. І ви, филип'яни, знаєте, що на початку євангельської проповіді, коли я вийшов був з Македонії, крім одних вас, ніяка Церква не брала участі в даванні і прийманні, бо й у Солунь ви раз і вдруге вислали були мені на потреби. Не те, щоб я шукав дарів, я бо шукаю плоду, що множиться на вашу користь. Я одержав усе, і маю надто. Мені доволі всього, відколи я дістав від Епафродита вашу милостиню, — пахощі солодкі, жертву приємну, Богові вгодну. За те мій Бог виповнить усі ваші потреби, за багатством своїм, у славі, у Христі Ісусі” (Флп 4, 12-19).

І ще, св. Апостол Павло свідчить про себе так:

“Самі бо знаєте, як треба нас наслідувати. Ми ж безладдя поміж вами не коїли, ані не їли ні в кого дармо хліба, а вдень і вночі тяжко та гірко працювали, щоб не утруднювати з вас нікого. Не

тому, що не маємо на це права, а тому, щоб дати себе вам за зразок, щоб ви нас наслідували. Бо коли ми були у вас, ми вам це наказали: Як хтось не хоче працювати, хай і не їсть” (2 Сол 3, 7-10).

“Ні срібла, ні золота, ані одежі я не вимагав ні від кого. Ви самі знаєте, що моїм потребам і тих, які зо мною, служили оці руки. У всьому я показав вам, що, так працюючи, треба допомагати слабосильним і пам'ятати слова Господа Ісуса, що сам сказав: «Більше щастя — давати, ніж брати»” (Ді 20, 33-35).

З двох останніх цитат можемо зробити висновок, що по відношенню *до себе самого* св. Апостол Павло поводив себе безкорисливо. А ось при уважному читанні тих цитат, що повище, у вічі потрапляють два моменти.

Перший: усі збірки, про які йде мова (ті, що *не на особисті потреби* св. Апостола Павла), здійснювалися *в одному напрямку*: від периферійних малоазійських Церков до Юдеї/Єрусалиму, *й ніколи не навпаки*. Виникає запитання: Хіба громада² в Єрусалимі була найбіднішою? Хіба Єрусалим був найбіднішим містом? Адже туди на свята сходилися паломники — й лишали гроші за житло, харч, жертвоприношення... Приклад такого напливу паломників у свято П'ятдесятниці — юдеїв з діяспори і мабуть також прозелітів з нижчеперерахованих народів — описаний в Ді 2, 5-11:

“А перебували в Єрусалимі між юдеями побожні люди з усіх народів, що під небом. ... партяни, мідяни, еламії, і мешканці Месопотамії, Юдеї і Каппадокії, Понту й Азії, Фригії і Памфілії, Єгипту й околиць Лівії, що біля Кирени, римляни, що тут перебувають, юдеї і прозеліти, критяни й араби” (Ді 2, 5-11). Подібні напливи паломників до Єрусалиму можемо припускати й на інші юдейські Свята: Песах, Суккот (Кучок), Рош Ашана (Новий рік)... Це означає, що в Єрусалимі процвітала торгівля і те, що б ми сьогодні назвали “туристичним бізнесом”: в усякому разі, Єрусалим не був біднішим від малоазійських міст і територій Римської імперії. То чому в текстах Нового Завіту нема згадки про те, що брати в Юдеї зібрали збірку на потреби *святих* десь в Антіохії, Филиппах чи Македонії? (І голод, про який згадано в Ді 11, 27-30, хіба мав настати тільки в Юдеї/Єрусалимі? Чи “на всім [римським] світі”, а отже — в тій самій Антіохії теж? Чому б брати з Юдеї не мали допомогти тоді братам з Антіохії?).

2 Так видається, що у всіх тих текстах йде мова саме про християнську (апостольську?) громаду. Залишається сподіватися, що кошти не потрапляли до не-християн. Хоча текст Ді 24, 17-18 (“Отож, по багатьох роках прибув я, щоб зробити милість моему народові і принести офіри. Тому вони мене і знайшли очищеного у храмі...”) може вказувати на те, що св. Апостол Павло приносив пожертви (зібрані в азійських Церквах?) також і в Єрусалимський храм, тобто — до не-християн.

І другий момент: складається враження, що термін “святі” (грецьке: ἅγιοι) стосується у вищенаведених текстах *виключно тих, що в Юдеї/Єрусалимі* — власне, тих адресатів збірок, що йшли тільки у тому напрямку. То чи справді “нема юдея, ні елліна”, як про це сказано в Посланні до Колосян: “Тим то немає грека, ні юдея, ні обрізання, ні необрізання, ні варвара, ні скита, ні невольника, ні вільного, а все й у всьому — Христос” (Кол 3, 11)? Чи все-таки — принаймні, у практиці Апостола Павла — різниця між ними є, і то відчутна? Й чи бува він (а можливо, також і його колишні приятелі по Синедріоні і синагозі) не зметикував/-ли, що незважаючи на зміну релігійної парадигми від Юдаїзму до Християнства, “ссання молока народів” (Іс 60, 16) ніхто не відміняв? Та що його можна практикувати також і в новому релігійному середовищі?

Деяку ясність у ці питання допомагають внести біблійні коментарі. Для прикладу, коментоване російськомовне видання Біблії в коментарі на 1 Кор 16, 1 стверджує, що єрусалимські християни жили в крайній нужді³, а в коментарі на 2 Кор 8 говорить, що св. Апостол Павло, вирушаючи з Єрусалиму на проповідь в язичницькі землі, обіцяв, що всюди, де будуть ним засновані християнські спільноти, він збиратиме допомогу на бідних Єрусалимської Церкви. Павло започаткував такі збірки і в Коринті (Коринт був багатим містом), ставлячи коринтянам у приклад ревність македонян (де він перед тим теж збирав пожертви).⁴ Підтверджують це й коментарі англomовного видання *Archaeological Study Bible*: стосовно голоду, згаданого в Ді 11, 28, сказано, що згідно з Йосифом [Флавієм], голод настав у Юдеї та уразив Єрусалим у 46 році після Різдва Христового⁵, а в коментарі на 1 Кор 16, 1 — що численні юдео-християни в Єрусалимі зубожіли через згаданий голод, але також і через переслідування єрусалимських християн. Однак там же говориться про те, що Павло розглядав збірки як нагоду сприяти єдності та сплачувати духовний борг (грошима? — П.Г.), що його язичницько-християнські спільноти були винні “матірній Церкві” в Єрусалимі, а також хотів показати щирість християн із язичників скептичним юдео-християнам⁶, і ці дві останні мотивації виглядають правдоподібними та підтверджуються коментарями ще одного видання — “Нового Завіту з коментарем”⁷: в коментарі на Ді 11, 27-30 там сказано: “Лука бажає представити зв’язок

3 Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета, в русском переводе с приложениями. Учебное издание с общими и частными введениями, полными параллельными местами, подразделениями, кратким толкователем, аналитической Симфонией и географическими картами. – Изд. «Жизнь с Богом»: Брюссель, 1973. – С. 2055.

4 Там само. – С. 2056.

5 *Archaeological Study Bible*. / [An illustrated walk through biblical history and culture]. – Grand Rapids, Michigan, U.S.A.: Zondervan, 2005. – С. 1789.

6 Там само. – С. 1882.

7 Новий Завіт з коментарем. (Переклад коментаря за виданням: *Die Heilige Schrift. Einheitsübersetzung kommentiert* здійснив о. д-р М. І. Любачівський). – “СТРИМ”: Львів, 1994.

між матірною й дочерними християнськими громадами, тому розказує про збирання допомоги”⁸. В тому самому сенсі звучать і подальші коментарі, наприклад, на Рим 15, 25-33: “Напружені відносини між юдеохристиянським напрямком, що був представлений в Єрусалимі, і свобідною місійною практикою Павла ясно відчуваються. Тому цей збір на допомогу служить також доказом зв’язку між заснованими Павлом громадами і Єрусалимом”⁹ (себто — запевнення грошима доброго ставлення Єрусалимської громади до християн із язичників). Коментар на 1 Кор 16, 1: “Тими добровільними пожертвуваннями доказується єдність Церкви”¹⁰. Коментар на 2 Кор 8: “Правдоподібно, це акція, в якій йдеться не тільки про соціальне питання, але також про признання погано-християнських громад громадою в Єрусалимі. Це признання задержувалось. Павло бере його знову під увагу. ... Із вказівок про проведення збірки можемо пізнати, що Павло думав про те, щоб захистити себе від підозрінь”¹¹. Коментар на 2 Кор 9, 11-15: “Павло обережно вказує на те, що македоняни своїми дарами можуть спричинити те, що в єрусалимській громаді не будуть вестись пересуди проти погансько-християнських громад”¹². І врешті, коментар на Гал 2, 10: “Єдиний податок єрусалимської громади полягає на обов’язку збірки”¹³.

Таким чином, вищезгадані моменти, підкріплені наведеними тут біблійними коментарями, наштовхують на певні асоціації: на думку про (генетично закарбований — на рівні підсвідомості?) об’єкт поклоніння, що про нього ми читаємо на самому початку Ягвістичного тексту розповіді про створення світу:

“Ім’я першої [ріки] — Пішон; це та, що обтікає весь Хавіла-край, де є золото. А золото цього ж краю добре” (Бут 2, 11-12).

ЛІТЕРАТУРА

1. Новий Завіт з коментарем. (Переклад коментаря за виданням: Die Heilige Schrift. Einheitsübersetzung kommentiert здійснив о. д-р М. І. Любачівський). – Спільне українсько-американське видавничє підприємство “СТРИМ”: Львів, 1994. – 672 с.
2. Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета, в русском переводе с приложениями. Учебное издание с общими и частными введениями, полными параллельными

8 Там само. – С. 321.

9 Там само. – С. 395.

10 Там само. – С. 428.

11 Там само. – С. 440-441.

12 Там само. – С. 442.

13 Там само. – С. 455.

местами, подразделениями, кратким толкователем, аналитической Симфонией и географическими картами. – Изд. «Жизнь с Богом»: Брюссель, 1973. – 2351 с.

3. Archaeological Study Bible. / [An illustrated walk through biblical history and culture]. – Grand Rapids, Michigan, U.S.A.: Zondervan, 2005. 2324 с.